

Please note! This is a self-archived version of the original article.

Huom! Tämä on rinnakkaistalenne.

To cite this Article / Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Helminen, J., Markkanen, U. & Säilä, T. (2021) Vammais- ja kehitysvammatyön sekä kehitysvammaisten hoitotyön osaamisen kehittäminen kouluttautumalla – SOTETIE-hanke ja osaamisen kehittämistarpeiden kartoittaminen. SOTETIE-blogi, 23.4.2021.

URL: <https://blogi.savonia.fi/sotetie/2021/04/23/vammais-ja-kehitysvammatyon-seka-kehitysvammaisten-hoitotyon-osaamisen-kehittaminen-kouluttautumalla-sotetie-hanke-ja-osaamisen-kehittamistarpeiden-kartoittaminen/>

Vammais- ja kehitysvammatyön sekä kehitysvammaisten hoitotyön osaamisen kehittämisen kouluttautumalla – SOTETIE-hanke ja osaamisen kehittämistarpeiden kartoittaminen

Sote-alan ammattilaisen jatkuvan oppimisen tiekartta (SOTETIE) -hankkeessa kartoitettiin vuoden 2020 alkupuolella SOTE-ammattilaisilta näkemyksiä osaamisen kehittämistarpeista, joihin voidaan vasta jatkuvan oppimisen koulutuksilla. Kartoittamisprosessissa ilmeni kehittämistarpeita vammais- ja kehitysvammatyön sekä kehitysvammaisten hoitotyön osaamisessa.

SOTE-ammattilaiset viittasivat vastauksissaan muun muassa tiedollisen osaamisen lisäämiseen vammaisuudesta ja kehitysvammaisuudesta. Myös autismin kirjoon ja esimerkiksi neuropsykiatrisiin sairauksiin liittyvää osaamista tulee vahvistaa. Lisäksi vammaisen ja kehitysvammaisen ihmisen kohtaamisessa ja työskentelysuhteen rakentamisessa tarvittavaa osaamista tulee lisätä. SOTE-ammattilaisten näkemysten mukaan vammaisten ja kehitysvammaisten kanssa toimimisen valmiuksia tulee vahvistaa esimerkiksi asumispalveluissa tehtävän työn näkökulmasta. (Helminen, Markkanen & Säilä 2020a-c). SOTE-ammattilaisista vammais- ja kehitysvammatyön sekä kehitysvammaisten hoitotyön osaamisen kehittämiseen soveltuu erikoistumiskoulutus (Helminen, Markkanen & Säilä 2020d).

Muodostunutta kuvaa vammais- ja kehitysvammatyön sekä kehitysvammaisten hoitotyön osaamisen kehittämistarpeista täydennettiin helmi- ja maaliskuussa 2021 tehdyssä Webropol-kyselyssä. Kyselyn toteuttamisesta kerrotaan artikkelissa Osaamisen kehittäminen kouluttautumalla (Säilä, Markkanen & Helminen 2021).

Kyselyssä vammaistyön ja kehitysvammatyön osaamisella viitattiin sosiaalihuollon eri toimintaympäristöissä tarvittavaan ammatilliseen osaamiseen ja kehitysvammaisten hoitotyön osaamisella terveydenhuollon eri toimintaympäristöissä tarvittavaan ammatilliseen osaamiseen. Tässä artikkelissa käytetään käsitettä vammais- ja kehitysvammatyö, jolla tarkoitetaan sekä sosiaalialan vammais- ja kehitysvammatyötä että terveysalan kehitysvammaisten hoitotyötä. Vuoden 2021 kyselyyn vastasi 115 SOTE-ammattilaista. Heistä 55 esitti vammais- ja kehitysvammatyön osaamisen sisältöjä jatkuvan oppimisen eri koulutusmuotoihin.

Vammais- ja kehitysvammatyön lisäkoulutuksen sisällöt

SOTE-ammattilaista 55 (55/115) esitti sisältöjä vammais- ja kehitysvammatyön lisäkoulutukseen (kesto ½–2 päivää). Sen sisältöä he kuvasivat toteamuksella perustietoa vammaisuudesta.

SOTE-ammattilaisten mukaan lisäkoulutuksessa tulee perehtyä vammaryhmiin ja kehitysvammaisuuden muotoihin. Lisäksi tietojen autismin kirjon diagnooseista tulee olla

laajemmat (mm. autismi, Aspergerin oireyhtymä, Rettin oireyhtymä, disintegratiivinen kehityshäiriö ja laaja-alainen kehityshäiriö) kuten myös toimintamalleista, mitkä tukevat työskentelyä autismin kirjon ihmisten kanssa. SOTE-ammattilaiset viittasivat usein myös vammaisen ja kehitysvammaisen ihmisen neuropsykiatrisiin (nepsy) vaikeuksiin (mm. ADHD, ADD, Aspergerin ja Touretten oireyhtymät).

Vammais- ja kehitysvammatyötä käsittelevässä lisäkoulutuksessa tulee tarkastella hyvinvoinnin ja terveyden, toiminta- ja työkyvyn sekä palveluiden ja tuen tarpeiden arviointiin liittyviä kysymyksiä. Erityisesti tulee käsitellä toiminta- ja työkyvyn arviointiin kehitettyjä työvälineitä, esimerkiksi TUVA (elämän keskeisten osa-alueiden toimintakyvyn mittari) ja TOIMI (psykososiaalisen toimintakyvyn kuvaamisen menetelmä). SOTE-ammattilaiset viittasivat myös ikäerityiseen työhön, kuten kehitysvammaisen ikääntymiseen ja ikääntymisestä johtaviin muutoksiin, esimerkiksi muistihäiriöihin.

Lisäkoulutuksessa tulee ottaa huomioon, että vammaiset ja kehitysvammaiset ihmiset käyttävät sosiaali- ja terveydenhuollon perus- ja erityispalveluita. Ammattilaisella tulee olla sekä osaaminen että asenteellinen valmius työskentelyyn vammaisten ja kehitysvammaisten ihmisten kanssa kaikissa SOTE-alan työympäristöissä.

Näin ollen SOTE-alan eri toimintaympäristöissä työskentelevien ammattilaisten on tunnettava vammaisten oikeudet ja heitä koskeva lainsäädäntö. Ammattilaisella tulee olla tietoja lainsäädännöstä sekä avustuksista, tuista ja palveluista, joita vammais- ja kehitysvammatyössä voidaan käyttää. Heidän tulee edistää vammaisten ja kehitysvammaisten itsemääräämisoikeuden ja osallisuuden toteutumista. Heidän on tunnettava, mitä merkitsee tuettu päätöksenteko. Lisäkoulutuksissa tulee tarkastella vammaisten ja kehitysvammaisten oikeuksien toteutumista.

Vammais- ja kehitysvammatyön työkäytäntöihin ja -menetelmiin voidaan perehtyä lisäkoulutuksessa. Olennaisia ovat vammaisen ja kehitysvammaisen ihmisen kohtaamiseen, vuorovaikutussuhteeseen ja hänen kuulemiseensa liittyvät työkäytännöt ja -menetelmät. Mahdollisia sisältöjä lisäkoulutukseen ovat puhetta tukevat ja korvaavat kommunikaatiomenetelmät (esim. tukiviittomat). Lisäksi tulee perehtyä monipuolisesti aistihavaintojen ja -kokemusten merkitykseen vuorovaikutuksessa. Lisäkoulutukseen soveltuu myös perehtyminen ohjauksen käytäntöihin ja menetelmiin. Lisäkoulutuksessa voidaan tarkastella myös asiakkaan läheisten kanssa tehtävää yhteistyötä.

Vammais- ja kehitysvammatyön lyhytkestoisen täydennyskoulutuksen sisällöt

SOTE-ammattilaiset (49/115) esittivät sisältöjä myös vammais- ja kehitysvammatyön lyhytkestoiseen täydennyskoulutukseen (laajuus 1–5 opintopistettä). Sen tavoitteena heistä tulee olla vammais- ja kehitysvammatyön erityispiirteisiin perehtyminen.

Lyhytkestoiseen täydennyskoulutukseen SOTE-ammattilaiset esittivät suurelta osin samoja sisältöjä kuin edellä kuvattuun lisäkoulutukseen. Lyhytkestoisen täydennyskoulutuksen sisältöihin voi lukeutua eri vammaryhmät ja kehitysvammaisuuden muodot sekä autismin kirjon diagnoosit. Sisältöihin voivat kuulua neuropsykiatriset häiriöt ja niistä johtuvat oppimisvaikeudet. Sisältöihin voi sijoittaa yksilöllisyyden ja itsemääräämisoikeuden toteutumisen kysymykset. Sisältöinä voivat olla vammais- ja kehitysvammanhuollon lainsäädäntö, avustukset, tuet ja palvelut. Lyhytkestoisessa täydennyskoulutuksessa voidaan tarkastella palvelutarpeiden arvioinnin ja palveluohjauksen kysymyksiä.

Lisäkoulutuksen tavoin vammais- ja kehitysvammaatyön lyhytkestoisessa täydennyskoulutuksessa voidaan tutustua työkäytäntöihin ja -menetelmiin. Haastavasti, esimerkiksi aggressiivisesti, käyttäytyvän asiakkaan kohtaamisessa tarvittavaa osaamista voidaan lisätä lyhytkestoisella täydennyskoulutuksella, kuten myös haastavan käytöksen ennaltaehkäisyä ja hallintaa. Lyhytkestoisessa täydennyskoulutuksessa tulee perehtyä myös mielenterveyden edistämisen käytäntöihin ja menetelmiin osana vammaisten ja kehitysvammaisten parissa tehtävää työtä.

Vaihtoehtoiseen ja puhetta tukevaan, täydentävään ja korvaavaan kommunikaatioon (AAC) voidaan tutustua lyhytkestoisessa täydennyskoulutuksessa. Erilaiset vuorovaikutukseen perustuvat työkäytännöt, kuten huomioivaa yhdessäoloa vuorovaikutukseen (HYP), soveltuvat lyhytkestoisen täydennyskoulutuksen sisällöiksi. Myös teknologia-avusteiseen asiakastyöhön voidaan perehtyä lyhytkestoisessa täydennyskoulutuksessa.

SOTE-ammattilaisten näkemysten perusteella työllistymiseen liittyvät teemat soveltuvat esimerkiksi lisäkoulutusta paremmin lyhytkestoisen täydennyskoulutuksen sisällöiksi. SOTE-ammattilaiset mainitsivat vastauksissaan muun muassa toiminta- ja työkyvyn arvioinnin menetelmät ja välineet, päivä- ja työtoiminnan, tuetun työllistymisen mallit ja menetelmät, työvalmennuksen sekä työelämään ohjauksen. Lyhytkestoisessa täydennyskoulutuksessa voidaan perehtyä myös asumisen ohjaukseen. Lisäksi lyhytkestoisessa täydennyskoulutuksessa voidaan käsitellä kuntoutusta ja sen työkäytäntöjä ja -menetelmiä vammaisten ja kehitysvammaisten parissa tehtävässä työssä.

Vammais- ja kehitysvammaatyön pitkäkestoisen täydennyskoulutuksen sisällöt

Kolmannes kyselyyn osallistuneista SOTE-ammattilaisista (39/115) esitti sisältöjä vammais- ja kehitysvammaatyön pitkäkestoiseen täydennyskoulutukseen (laajuus 15–30 opintopistettä). Sen yhteydessä he käyttivät muun muassa ilmaisia aiheeseen syventymisen ja erikoistumisen.

Vammaistyöhön ja kehitysvammaistyöhön tarvittaisiin vahvistusta perusterveydenhuollon puolella. Tämä on vahvasti erikoistunut osa-alue, johon perusterveydenhuollon palveluissa vaikea vastata asiakkaiden tarpeiden luonteen ja monimutkaisuuden vuoksi. (ote kyselystä)

Vammaistyössä ja kehitysvammaistyössä tarvittavan osaamisen vaativuus tunnistetaan. Sisällöistä, joita SOTE-ammattilaiset esittivät pitkäkestoiseen täydennyskoulutukseen, ei löydy kuitenkaan juurikaan uusia avauksia verrattuna kahteen edellä jo esiteltyyn koulutusmuotoon. Esimerkiksi lyhytkestoisen täydennyskoulutuksen sisällöt soveltuvat myös pitkäkestoiseen täydennyskoulutukseen. Sisältöjen tarkastelu on pitkäkestoisessa täydennyskoulutuksessa monipuolisempaa, perusteellisempaa ja syvempää.

Uusia avauksia SOTE-ammattilaisilta ovat nuoren itsenäistymisen edistämiseen liittyvät sisällöt. Pitkäkestoisessa täydennyskoulutuksessa voidaan käsitellä vammaisen ja kehitysvammaisen nuoren itsenäistymisen edistämistä ja tukemista. SOTE-ammattilaiset viittasivat itsenäisen elämän ja elämönhallintataitojen vahvistamiseen. He viittasivat myös itsetuntemuksen ja itsetunnon kannatteluun. Työskentelyssä voidaan käyttää vuorovaikutukseen ja toimintaan sekä luovuuteen perustuvia työmenetelmiä. Lisäksi voidaan käyttää ohjauksen ja kuntoutuksen tarjoamia mahdollisuuksia. Pitkäkestoisen täydennyskoulutuksen sisältöihin voivat kuulua myös työn kehittämisen käytännöt ja menetelmät.

Vammais- ja kehitysvammatyön erikoistumiskoulutuksen sisällöt

Vammais- ja kehitysvammatyön erikoistumiskoulutukseen (laajuus vähintään 30 opintopistettä) sisältöjä ehdotti 36 SOTE-ammattilaista (36/115). SOTE-ammattilaisten näkemysten mukaan erikoistumiskoulutuksen suorittaneella tulee olla valmiudet osaamisensa jakamiseen kollegoilleen ja kollegoidensa perehdyttämiseen. Eräs vastaaja ehdotti, että erikoistumiskoulutus pätevöittäisi vammaispalvelujen erikoissosiaaliohjaajaksi.

Erikoistumiskoulutukseen SOTE-ammattilaiset sijoittivat samoja sisältöjä kuin edellä jo esiteltyihin koulutusmuotoihin. Erikoistumiskoulutuksen yhteydessä he viittasivat monivammaiseen ihmiseen ja hänen mahdollisiin liitännäissairauksiin. Esiin nousi myös erityisryhmien palveluiden ja tuen tarve sekä niihin vastaaminen. Sosiaalinen ja psykososiaalinen kuntoutus sekä terapiat mainittiin mahdollisina erikoistumiskoulutuksen sisältöinä.

Lisäksi vammais- ja kehitysvammatyön erikoistumiskoulutuksen sisältönä tulee olla kehittäminen. Erikoistumiskoulutuksen sisällöissä SOTE-ammattilaiset nostivat esiin myös johtamisen, joka on uusi sisältö verrattuna edellä kuvattujen muiden koulutustenmuotojen sisältöihin.

Vammais- ja kehitysvammatyön osaamisen kehittäminen kouluttautumalla

Vammais- ja kehitysvammatyön alueelle sijoittuviin jatkuvan oppimisen eri koulutusmuotoihin SOTE-alan ammattilaiset sijoittivat paljon samoja sisältöjä. Työalueella tarvitaan tiedollista osaamista muun muassa vammaisryhmistä ja kehitysvammaisuuden muodoista sekä avustuksista, tuista ja palveluista. Tiedollinen osaaminen ja sen asiakaslähtöinen sekä tilannekohtainen soveltaminen näyttäisi olevan vammais- ja kehitysvammatyössä toimimisen edellytys.

Eri koulutusmuotojen yhteydessä toistui myös asiakkaan kohtaamisessa ja vuorovaikutussuhteen rakentamisessa tarvittava osaaminen, johon sisältyy tietojen ja taitojen lisäksi asennetekijöitä. Vammaisten ja kehitysvammaisten kanssa työskentelevän työkalupakissa tulee olla erilaisia työkäytäntöjä ja -menetelmiä. Lisäkoulutuksessa voidaan perehtyä kohtaamisen ja vuorovaikutukseen perustuviin; lyhytkestoisessa täydennyskoulutuksessa työhön ja työssä, mutta myös asumisen ohjauksessa käytettäviin; pitkäkestoisessa täydennyskoulutuksessa itsenäistymisen edistämiseen ja tukemisessa tarvittaviin; ja erikoistumiskoulutuksessa sosiaalisen ja psykososiaalisen kuntoutuksen työkäytäntöihin ja -menetelmiin. Erikoistumiskoulutuksen sisällöksi soveltuvat myös palvelujen ja toiminnan johtamisen käytännöt ja menetelmät.

Kirjoittajat

Jari Helminen, yliopettaja (sosiaaliala), SOTETIE-hankkeen koordinaattori Diakonia-ammattikorkeakoulussa

Ulla Markkanen, lehtori, SOTETIE-hankkeen asiantuntija Tampereen ammattikorkeakoulussa

Tiina Säilä, lehtori, SOTETIE-hankkeen projektipäällikkö Tampereen ammattikorkeakoulussa

Lähteet

Helminen, J., Markkanen, U. & Säilä, T. (2.4.2020a). Erikoistumis- ja täydennyskoulutuksia sosiaali- ja terveystalalan osaamisen kehittämistarpeisiin. Saatavilla 12.4.2021
<https://blogi.savonia.fi/sotetie/2020/04/02/erikoistumis-ja-taydennyskoulutuksia-sosiaali-ja-terveysalan-osaamisen-kehittamistarpeisiin/>

Helminen, J., Markkanen, U. & Säilä, T. (26.5.2020b). Sosiaalialan osaamisen kehittäminen lisä-, täydennys- ja erikoistumiskoulutuksilla. Saatavilla 12.4.2021
<https://blogi.savonia.fi/sotetie/2020/05/26/sosiaalialan-osaamisen-kehittaminen-lisa-taydennys-ja-erikoistumiskoulutuksilla/>

Helminen, J., Markkanen, U. & Säilä, T. (27.3.2020c). Sosiaali- ja terveystalalalla havaittuja osaamisen ja erikoistumisen kehittämistarpeita. Saatavilla 12.4.2021
<https://blogi.savonia.fi/sotetie/2020/03/27/sosiaali-ja-terveysalalla-havaittuja-osaamisen-ja-erikoistumisen-kehittamistarpeita/>

Helminen, J., Markkanen, U. & Säilä, T. (26.5.2020d). Sosiaali- ja terveystalalan ehdotuksia erikoistumiskoulutuksiksi. Saatavilla 12.4.2021
<https://blogi.savonia.fi/sotetie/2020/05/26/sosiaali-ja-terveysalan-ehdotuksia-erikoistumiskoulutuksiksi/>

Säilä, T., Markkanen, U. & Helminen, J. (22.4.2021). Osaamisen kehittäminen kouluttautumalla. Saatavilla 22.4.2021 <https://blogi.savonia.fi/sotetie/2021/04/22/osaamisen-kehittaminen-kouluttautumalla/>